

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Körläsning, konsonanter och betonade stavelser

-om uttalsundervisning inom Sfi och svenska som andraspråk

Björn Fleischmann

LAU690

Handledare: Anders-Börje Andersson

Examinator: Tore Otterup

Rapportnummer: HT09-1170-04

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

- Titel:** Körläsning, konsonanter och betonade stavelser – om uttalsundervisning inom Sfi och svenska som andraspråk
- Författare:** Björn Fleischmann
- Termin och år:** Hötterminen 2009
- Kursansvarig institution:** Sociologiska institutionen
- Handledare:** Anders-Börje Andersson
- Examinator:** Tore Otterup
- Rapportnummer:** HT09-1170-04
- Nyckelord:** Uttal, uttalsundervisning, prosodi, Sfi, svenska som andraspråk och undervisning

Sammanfattning

Syfte: Att undersöka hur man undervisar i uttal inom Sfi och svenska som andraspråk och vilken prioritet uttal har i jämförelse med andra moment som till exempel grammatik, läs- och skrivkunskap och hörförståelse. Även attityd till brytning behandlas i uppsatsen.

Huvudfråga: Hur ser uttalsundervisningen inom Sfi och svenska som andraspråk ut?

Metod: Kvantitativ undersökning i form av enkätundersökning till 13 lärare samt kvalitativ undersökning i form av personlig intervju med två Sfi-lärare och tre Sv2-lärare.

Resultat: Uttal har relativt hög prioritet hos de 13 lärare som deltagit i undersökningen, en klar majoritet ser uttal som mycket viktigt. Man ägnar sig i större utsträckning åt traditionella områden inom uttal som att lära ut enskilda vokal- och konsonantljud än att arbeta med prosodi. En klar majoritet av lärarna i undersökningen anser att det är viktigt att eleverna lär sig relativt bra uttal även om en viss brytning finns, det anses däremot inte lika viktigt att prata svenska med ett mycket bra uttal och nästan utan brytning.

Betydelse för läraryrket: Då det verkar som om det tidigare inte gjorts så många examensarbeten om uttal på lärarprogrammet hoppas jag att denna uppsats är intressant för lärare som undervisar i svenska för invandrare eller i svenska som andraspråk.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte.....	5
1.3 Metod.....	5
1.4 Avgränsningar.....	6
1.5 Litteraturöversikt.....	8
2. Om uttalsundervisning	9
2.1 Allmänt om uttal och uttalsövningar.....	9
2.2 Specifikt om uttalsundervisning i min undersökning.....	10
2.2.1 Tid för uttalsundervisning	10
2.2.2 Prioritering av uttalsundervisning.....	11
2.2.3 Attityd till brytning	11
2.2.4 Strategi för att arbeta med uttal	13
2.2.5 Strategi för i vilken ordning man lär ut uttal.....	14
3. Kursplaner för Sfi och svenska som andraspråk.....	14
4. Resultatredovisning.....	16
4.1 Enkätfråga 6: Tid till undervisning.....	16
4.1.1 Kommentar till fråga 6.....	16
4.2 Enkätfråga 7: Prioritering.....	17
4.2.1 Kommentar till fråga 7.....	17
4.3 Enkätfråga 8: Viktigt med relativt bra uttal.....	18
4.4 Enkätfråga 9: Mycket bra uttal, utan brytning.....	19
4.4.1 Kommentar till fråga 8 och 9.....	19
4.5 Enkätfråga 10: Undervisningsmaterial.....	21
4.5.1 Kommentar till fråga 10.....	21
4.6 Enkätfråga 11: Läromedel.....	22
4.7 Enkätfråga 12: Typer av uttalsövningar.....	22
4.7.1 Kommentar till fråga 12.....	23
4.8 Enkätfråga 13: Aspekter inom uttal, prioritering	24
4.8.1 Kommentar till fråga 13.....	25
4.9 Enkätfråga 14: Aspekter inom uttal, viktigt	26
4.9.1 Kommentar till fråga 14.....	26

4.10	Enkätfråga 15: Strategi för att arbeta med uttal.....	27
4.10.1	Kommentar till fråga 15	27
4.11	Enkätfråga 16: Strategi för att korrigera/rätta en elev...	28
4.11.1	Kommentar till fråga 16.....	28
4.12	Enkätfråga 17: Strategi för vilken ordning man lär ut ...	29
4.12.1	Kommentar till fråga 17.....	29
5.	Avslutande diskussion.....	31
	Litteraturförteckning	33
	Bilaga: Enkätundersökning	35

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Jag har valt att göra en undersökning om hur uttalsundervisningen ser ut inom Sfi (Svenska för invandrare) och Svenska som andraspråk (kallas ibland även Sv2).

En kort skillnad mellan Sfi och Sv2 är att Sfi kan betraktas som en egen skolform för vuxna invandrare där syftet är att lära sig det svenska språket liksom få en allmän kunskap om det svenska samhället. Svenska som andraspråk (Sv2) är däremot ett ämne inom den ordinarie svenska grund- eller gymnasieskolan alternativt den kommunala vuxenutbildningen där elever som har annat modersmål än svenska kan få extra undervisning i svenska som andraspråk. Svenska som andraspråk är också benämningen på det akademiska ämne man läser på universitet och högskola om man till exempel vill bli lärare inom Sfi eller Sv2.

Nyanlända elever inom grund- eller gymnasieskolan som läser svenska som andraspråk på nybörjarnivå sätts ibland i så kallade Förberedelseklasser/-grupp. I uppsatsen använder jag ibland förkortningen Fbg, vilket står för förberedelsegrupp.

1.2 Syfte

Jag vill med min undersökning ta reda på hur uttalsundervisningen fungerar inom Sfi och Sv2 och vilken prioritet uttal har i jämförelse med andra moment som grammatik, läs- och skrivkunskap, hörförståelse m.m. Det handlar dels om vilka konkreta metoder som används av lärarna, dels av hur själva miljön för att genomföra en effektiv uttalsundervisning ser ut, dvs. vilka läromedel man använder, om man har tillgång till språklaboratorium etc. En ytterligare intressant aspekt är attityd till brytning.

1.3 Metod

Jag valde att enbart vända mig till lärarna med ett antal frågor som skulle besvaras antingen i form av en enkät eller i en personlig intervju. Urvalet skedde genom att jag vände mig till slumpvist utvalda skolor inom Göteborgsområdet.

Ett problem var risken för att enkätundersökningen skulle hamna i händerna på de lärare som är extra kunniga och engagerade inom uttal. Jag tror dock att jag i viss mån lyckades undvika det genom att jag använde mig av olika metoder för att komma i kontakt med lärarna. I vissa fall ringde jag först upp skolans ansvarige och presenterade min undersökning varpå denne sedan vidarebefordrade mig till en viss lärare, vilket innebar just en sådan risk att bli hänvisad till en ovanligt kunnig lärare. I andra fall knackade jag helt enkelt på och sökte upp första bästa lärare som fanns tillgänglig. Genom att jag växlade insamlingsmetod tror jag att jag fick med olika kategorier lärare, såväl kunniga

som ”mindre kunniga”. Att jag vände mig till flera olika skolor tror jag också minskade risken för att få ett felaktigt urval. Risken är annars att jag hade råkat hamnat hos en skola som till exempel satsat mer (eller mindre) än övriga skolor på uttalsundervisning vilket kunde gett en felaktig bild statistiskt sett.

Naturligtvis är undersökningen inte tillräckligt stor för att kunna ge en statistiskt säker bild av lärarkåren i stort, men jag tror att undersökningen åtminstone kan säga något om hur uttalsundervisning ser ut.

Undersökningen består av enkäter som besvarades av 13 lärare samt två kompletterande personliga intervjuer varav den ena även skedde i klassrumsmiljö där jag deltog i undervisningen. De aktuella skolorna och lärarkategorierna är:

Grundskola i centrala Göteborg, årskurs 1-9, förberedelseklass/Sv2 – enkätintervju med tre Sv2-lärare samt personlig intervju och klassrumsbesök

Kommunal gymnasieskola, Borås, vuxenutbildning, Sfi – enkätintervju med två Sfi-lärare samt personlig intervju

Kommunal vuxenutbildning i Mölndals kommun, Sfi – enkätintervju med tre Sfi-lärare

Privat utbildningsföretag i Göteborg, vuxenutbildning, Sfi – enkätintervju med två Sfi-lärare

Grundskola i förort till Göteborg, år 7-9, förberedelseklass/Sv2 – enkätintervju med två Sv2-lärare

Utbildningsföretag i Göteborg, vuxenutbildning, Sfi – enkätintervju med en Sfi-lärare

Jag har valt att redovisa de aktuella svaren i analysdelen av uppsatsen. I vissa fall kommer jag att lägga in citat från olika intervjupersoner, i andra fall kommer jag att sammanställa svaren från enkäten.

1.4 Avgränsningar

Jag har valt att rikta undersökningen till lärare inom Sfi och Sv2. Naturligtvis hade det varit intressant att göra en undersökning som vände sig direkt till eleverna. Det hade exempelvis varit spännande att göra någon form av experiment där man undersöker två nyanlända elevgrupper med någorlunda samma bakgrund beträffande tidigare studievana, målspråk osv. Den ena gruppen skulle sedan få tillgång till väldigt stor del uttalsundervisning medan den andra skulle få ”normal” dos uttalsundervisning. Efter en eller två terminer

skulle man sedan göra en uppföljning av vilken nivå de uppnått i svenskt uttal, lämpligen genom att göra bandinspelningar och analyser enligt Banners metod.

Man inser snart att en sådan undersökning hade krävt betydligt mer tid och resurser än vad som är möjligt i den här c-uppsatsen. Naturligtvis kunde man tänka sig att genomföra vanliga intervjuer med elever där de fick svara på frågor om hur det arbetat med uttal på sina lektioner. Det skulle på ett sätt underlätta eftersom det räcker att gå till en eller två klasser så har man tillgång till ett stort antal intervjuobjekt. Men här finns bland annat språkliga problem som kanske skulle krävt tolkar för att inga stora missförstånd ska uppstå.

Som tidigare nämnts är undersökningen gjord i Göteborgsområdet samt Mölndal och Borås. Anledningen till att jag hållit mig till detta område är förstås av praktiska skäl för att förenkla undersökningen.

Undersökningen handlar om uttal. Man kan diskutera vad som är uttal. Är till exempel förmågan till muntlig kommunikation i största allmänhet uttal? I enkäten definierade jag undervisning i uttal som

alla slags övningar som syftar till att eleven ska öva sin förmåga att uttrycka sig på ett sätt som följer det svenska språkets fonetiska mönster, beträffande prosodi, vokalljud, reduktioner, melodi osv. Fri muntlig framställning som att till exempel låta eleven prata ostört för att öva upp förmågan att prata flytande räknas däremot inte som uttalsundervisning i den här undersökningen. (Enkätundervisning om uttalsundervisning i Svenska som andraspråk och Sfi, Projektarbete, Björn Fleischmann, 2009-09-15)

Jag har således inkluderat såväl prosodi som till exempel förmåga att uttala vokalljud korrekt i begreppet uttal. Däremot ser jag inte exempelvis att prata ”med flyt” som uttal. I en undersökning vid Göteborgs universitet studerades attityd till brytning hos fem utländska lärare. I undersökningen fick 54 skolledare lyssna på och bedöma lärarnas inspelade samtal. När det gäller att bedöma deras språkfärdighet använde man sig av följande kriterier: förståelighet, uttal (brytningsgrad), grammatisk korrekthet, precision och variation i ordval, flyt, förmåga att anpassa språket till elevernas utvecklingsnivå. (Boyd 2004). Även här har man alltså separerat uttal från exempelvis flyt liksom till exempel förståelighet. Man har även satt lika medtecken mellan uttal och brytning.

Det är förstås svårt att dra exakta gränser. Ett bra uttal påverkar till exempel även möjligheten till att avsändaren och mottagaren ska förstå varandra, detta är något som kommer att diskuteras senare i uppsatsen.

1.5 Litteraturöversikt

Jag har använt Robert Bannerts bok *På väg mot svenskt uttal* som utgångspunkt för min undersökning. Boken bygger på en undersökning där Robert Bannert intervjuade och spelade in 70 invandrare på band för att sedan bedöma deras brytning. I boken valdes 25 primärspråk ut för att göra en systematisk analys av vilka brytningsmönster som finns i det svenska målspråket. Bannert hade således en kontrastiv utgångspunkt, dvs man kan se vissa mönster beträffande svårigheter i klara ett svenskt uttal beroende på vilket primärspråk man har.

Jag har även använt mig av Olle Kjellins bok *Uttalet Språket och Hjärnan*. Kjellin tar upp teori och metodik i undervisningen av svenska som andraspråk. Boken innehåller dels en grundlig teoretisk genomgång av hur språkinlärning går till och hur hjärnan fungerar i samband med att man lär sig ett nytt språk, dels innehåller den många konkreta tips till lärare som arbetar med språk. Kjellin är både sfi-lärare, fonetiker och läkare. Flera av hans praktiska tips kan ses som något kontroversiella, på bokens baksida står det även att författaren vill ”uppmuntra lärare och språkstudierande, särskilt i svenska, att pröva nya grepp i undervisningen”.

Annan litteratur som jag använt mig av är Bosse Thoréns *Betoningshandboken*.

Robert Bannerts bok *På väg mot svenskt uttal* får betraktas som något av en klassiker inom uttalsundervisning för svenska som andraspråk. Boken bygger på en undersökning där författaren intervjuat och spelat in ett antal elever på band och sedan analyserat deras brytning.

Det kan vara intressant att fråga sig vad brytning egentligen är och hur man definiera brytning. Bannert talar om begreppen *uttalssvårighet* och *uttalsavvikelse*. När det gäller det senare begreppet, uttalsavvikelse, så ser Bannert det som en avvikelse från målspråkets uttalsnormer: ”I brytningen förekommer avvikelser från målspråkets uttalsnormer, dvs uttalsfel. Eleven lyckas inte alltid med att uttala svenska ljud, stavelser, ord och satser rätt.” (Bannert 1994)

Anledningen till avvikelsen är enligt Bannert ”oftast resultatet av någon svårighet med en viss egenskap i svenskt uttal”. (ibid) Enligt Bannerts resonemang kan man alltså se det som att eleven redan har byggt upp ett system av uttalsnormer i sitt förstaspråk och att dessa uttalsnormer sedan blockerar och stör när eleven ska ta till sig ett nytt språks uttalsnormer. Niclas Abrahamsson skriver dock i sin text "Fonologiska aspekter på andraspråksinlärning och svenska som andraspråk" att det går att ifrågasätta den kontrastiva analysen. Han hänvisar bland annat till undersökningar som visar att det egentligen är svårare ur inlärningssynpunkt om det är mycket små skillnader mellan L1 och L2 än om skillnaderna är stora. (Abrahamsson 2004)

Det kan vara betydelsefullt med en definition av vad det är man mäter om man ska mäta brytning och/eller avvikelser från den svenska fonologin. Bannert talar

om *uttalsmål* som består av svenskans fonem och allofoner samt prosodi. (Bannert, sid 17) Med svenskans fonem och allofoner menas helt enkelt det svenska språkets vokaler och konsonanter.

2. Om uttalsundervisning

2.1 Allmänt om uttal och uttalsövningar

Uttal består av konsonanter, vokaler och prosodi. Att exempelvis klara att uttala svenskans vokalljud på ett sätt som följer det svenska språkets fonologiska mönster kan ses som ett uttalsmål. På samma sätt är det med våra konsonantljud. Många av våra konsonantljud ställer till problem för de flesta studenter som börjar läsa svenska (sju, kök, stängd).

Prosodi handlar om melodi samt betoning och rytm. Enligt Thorén är rytm och betoning i princip samma sak. (Thorén 2005)

Prosodi kan delas in i många olika fält. Bannert talar om ordbetoning, längd (kvantitet), ordaccent, satsaccent, satsrytm och intonation. Olle Kjellin beskriver prosodin på följande sätt: "Prosodin är som stommen som bär upp det talade språket, eller som vågorna som bär fram det flytande talet." (Kjellin 2002)

När det handlar om praktisk undervisning inom uttal så är det viktigt att veta vad man som lärare ska fokusera på. Bannert, liksom många andra, menar att man bör prioritera vissa delar inom uttalsundervisningen före andra. Han har illustrerat detta med "Det svenska uttalsträdet". Stammen, alltså det viktigaste, är då *rytm* med ord- och satsbetoning. Viktiga grenar är stavelsen respektive ordet. På *stavelse-grenen* finns små kvistar bestående av till exempel konsonanter och vokalkvalitet. På *ord-grenen* finns små kvistar med bland annat huvudbetoning, bi-betoning och stavelsestruktur. Högre upp på i toppen på stammen finns satsen. Där finns sedan små kvistar som satsaccent, satsrytm och intonation.

Slutsatsen av resonemanget om prioritering är att man som lärare bör prioritera prosodin och framförallt rytm och betoning, alltså det som är "stammen" på Bannerts uttalsträd. Detta är något som påpekas av många andra författare. Thorén menar exempelvis att just betoningen borde vara det mest centrala när man lär ut svenska för utlänningar. (Thorén 1998) Thorén har också invändningar mot att använda begreppen lång och kort vokal. Istället menar han att man som lärare ska fokusera på om det antingen är vokalen eller konsonanten som ska förlängas: "Betonade stavelser får ökad längd i många språk, men när vi infödda svenskar betonar en stavelse förlänger vi den betydligt mer än vad som sker i många andra språk. Vi måste förlänga den betonade stavelsen så mycket att man hinner höra om det är vokalen eller den efterföljande konsonanten som

är lång, eftersom vi måste kunna skilja på ordpar som SIL – SILL   MATA – MATTA m.fl.” (Thorén 1998)

2.2   **Specifikt om uttalsundervisning i min undersökning**

Jag kommer här att ta upp några viktiga saker som jag vill undersöka när det gäller uttalsundervisning och som är viktiga i min enkätundersökning.

2.2.1   **Tid för uttalsundervisning**

Den första frågan i enkäten till lärarna (som egentligen har fått nummer 6 i min enkät) handlar om hur mycket tid lärarna uppskattar att de lägger på att undervisa i uttal. Jag är medveten om svårigheten att använda tid som måttenhet inom undervisning. För det första kan man fundera på meningen med att sätta ett kvantitativt mått på något så komplicerat som människans inlärning. 30 minuter av koncentrerad undervisning av en kunnig och engagerad lärare kan ju vara bättre innehållsmässigt än tre timmars slentrianundervisning av en oengagerad lärare.

Jag har ändå valt att ta med tidsaspekten. Jag tycker trots allt att det är intressant att se hur mycket tid man lägger ner på ett visst moment som till exempel uttalsövningar. Man kan möjligen se detta som ett behavioristiskt synsätt. Men när det gäller uttal finns det mycket som pekar på att man som elev måste lyssna och säga det man ska uttala *många* gånger, enligt exempelvis Kjellin krävs det 50-100 upprepningar av en fras vid varje övningstillfälle för att eleven ska lära sig den aktuella frasen. (Kjellin 2002)

Jag ser därför tidsaspekten som viktig. Om man ska arbeta med uttal enligt tesen att varje fras måste upprepas många gånger är det ofrånkomligt att det kommer att ta tid, på samma sätt som en konsertpianist är tvungen att ägna mycket tid åt att öva skalor.

Det finns dock andra svårigheter när det gäller att bedöma hur mycket tid man avsätter till uttal. Hur separerar man till exempel vad som ska räknas som uttalsövning och vad som ska räknas till andra övningar? Om man till exempel inleder varje måndagslektion med att prata om hur helgen har varit, är det då uttal man övar eller andra saker? För att förtydliga detta har jag i enkäten angivit vad jag ser som uttalsövningar och vad jag inte ser som uttalsövningar (se sidan 3, kapitel 4, avgränsningar).

Ett annat problem kan vara att man kan arbeta mer med uttal under vissa perioder och mindre under andra perioder. Exempelvis är det naturligt att arbeta mycket med uttal när man har nyanlända elever/nybörjare. Jag har därför i enkäten angivit att man i så fall kan utgå från en sådan ”uttalstung” period: ”Det kan vara så att man under en viss period har mycket uttalsundervisning medan

man under andra perioder arbetar mindre med uttal. Utgå i så fall från en vecka när du anser att du arbetar mycket med uttal och försök sedan bedöma hur mycket tid du lägger på uttal under en sådan vecka.” (Björn Fleischmann, Enkätundersökning om uttalsundervisning, fråga 6)

2.2.2 Prioritering av uttalsundervisning

Det finns kanske en föreställning om att uttal har en låg prioritet inom all andraspråksinlärning, eller att det åtminstone har haft en låg prioritet hos lärare. En undersökning i England visade exempelvis att uttalsövningar sågs som *mycket dåligt* av lärare men *mycket bra* av eleverna. (Forshage, 1996 efter Nunan, 1989) Därför ville jag se hur de lärare som deltagit i enkäten värderade uttalsundervisning i förhållande till andra moment som exempelvis grammatik eller ordkunskap.

2.2.3 Attityd till brytning

Bannert tar upp frågan om brytning och fördomar. Bannert ser invandrares brytning som ”bara extremfall i en fördomsdimension som också omfattar olika regionala och sociala varianter av svenska”. Bannert jämför med andra ord invandrares brytning med olika svenska dialekter. Han menar också att det finns fördomar om invandrares brytning beroende på vilket förstamål invandraren har, en fransk brytning ses enligt Bannert som charmig och pikant medan turkisk eller grekisk ses som klumpig och ful. (Bannert 1994)

En ”fördomsfri” inställning till invandrarbrytning skulle kunna vara att betrakta alla invandrares brutna svenska som charmig. Inte minst lärare inom Sfi och Sv2 har möjligen också en inställning där man ser invandrarbrytning som charmig och en del av elevens identitet och att man inte behöver arbeta med att få ett brytningsfritt uttal. Kjellin menar dock att en sådan inställning är fel. Han menar bland annat att man som Sfilärare bör sträva efter att eleverna ska lära sig tala med ett ”perfekt svenskt uttal”: ”Varför ´perfekt´uttal? Varför inte? Tro inte på myten att det är ´omöjligt för vuxna´. Jag vet att det är möjligt. Det är inte tekniskt svårare att lära sig språket rätt än att lära sig fel, tvärtom!” (Kjellin 2002)

Kjellin är som tidigare nämnts kritisk mot att se brytning som en del av elevens identitet och att man därmed inte behöver arbeta med ett brytningsfritt uttal:

Att hävda att brytningen är en del av identiteten är inget annat än en vanlig, psykologisk försvarsmekanism [...] I fallet utländsk brytning är emellertid just denna reaktion dels olycklig, eftersom brytningen kan vara stigmatiserande, dels

onödig, eftersom stigmatiserande brytning går att undvika. (Kjellin 2002, sid 19).

Det har ofta förts fram att vissa typer av bruten svenska, exempelvis så kallad ”Rinkebysvenska”, ska ses som en dialekt som inte är konstigare än andra dialekter. Nu ska man kanske inte jämföra Rinkebysvenska med L2-inlärare av det svenska språket. Man kan även fråga sig vad Rinkebysvenska är. I artikeln ”Halvspråkighet och rinkebysvenska som språkidelogiska begrepp” ur boken *Svenska som andraspråk* beskrivs det på följande sätt: ”Rinkebysvenskan karaktäriseras av en specifik fonologi som ’låter främmande’ med ’stötighet’, lexikala enheter hämtade från flera olika språk och en typologiskt omarkerad eller förenklad syntax och morfologi i förhållande till standardsvenskan.” (Stroud 2002)

Det finns självfallet fog för standpunkten att betrakta Rinkebysvenska som en dialekt som alla andra istället för en ”dålig variant av standardsvenska”. Rinkebysvenska handlar heller inte enbart om uttal utan – vilket beskrevs i citatet av Christoffer Stroud – även om andra saker som exempelvis ord från andra språk. Men det som Stroud kallar för en fonologi som ”låter främmande och med ”stötighet” gör att det finns stora likheter med L2-inlärare som talar bruten svenska. Många skulle säkert också – rätt eller fel – beteckna Rinkebysvenska som bruten svenska.

Frågan är alltså om det är svenskarna som inte är vana att lyssna på bruten svenska. Det är i allmänhet prosodin som gör att svenska låter bruten. Journalisten Maciej Zaremba beskriver svårigheterna med att lyssna på en invandrare med ”fel” prosodi på följande sätt:

’Prosodi’ kallas det, nästintill omöjligt att härma för den som inte vyssjats i det låtet. Därför låter i era [svenska] öron svenska med rysk melodi mest gnällig, med arabisk påstridig och med polsk ilsken och enformig som Uppsalaslätten. Samt – låt oss erkänna – plågsam som falsksång. Jag vet. Efter en kvart med kraxande ungersk-svenska önskar jag bara att det ska ta slut.
(Zaremba, ur DN, I väntan på Sverige: Mät din snorre, 090303)

Enligt Maciej Zaremba, som själv är född i Polen och har lärt sig svenska som andraspråk, uppstår alltså problem när en svensk ska lyssna på någon som har en annorlunda prosodi. Zarembas kommentar om att vissa brytningar låter gnällig eller ilsken är intressant. Bristande prosodi skulle alltså kunna vara en förklaring till att svenskar skulle kunna ha en negativ inställning till brytning istället för att svenskar har fördomar mot människor som bryter. Det förklarar dock inte varför svenskar eventuellt skulle vara mer välvilligt inställda till exempelvis fransk eller amerikansk brytning, vilket Bannert alltså hävdar är fallet.

2.2.4 Strategi för att arbeta med uttal

Kjellin menar att det är viktigt att arbeta med uttal så tidigt som möjligt. Han menar till och med att de första 3-4 veckorna enbart ska bestå av uttalsövningar i kör: ”Dessa omfattande körövningar behövs bara de första 3-4 veckorna av en nybörjarkurs, när eleverna lägger grunden till sina nya uttalsfärdigheter och därmed även till hela sin andraspråksinlärning. Helt enkelt befäster det i procedurminnet. Det är detta som *är* nybörjarkursen, under antagandet att resten av språkinlärningen hänger just på prosodin och det övriga uttalet.” (Kjellin 2002)

Kjellin jämför med barnets förstaspråksutveckling ”där ju det första året eller de två första åren är dedicerade åt grunderna i uttalet. Särskilt åt prosodin som själva instrumentet för den fortsatta utvecklingen av ordförråd, grammatik, pragmatik etc. Vuxna behöver dock inte så lång tid för detta.” (ibid)

Om man överför det här till uttalsundervisning talar det för att positiv förstärkning i form av en aktiv lärare som låter eleven läsa rätt meningar har störst betydelse i början av undervisning såsom exempelvis Olle Kjellin också menar. Det är förmodligen svårare att arbeta på samma sätt med elever som redan läst svenska under ett eller flera år men ändå behöver förbättra sitt uttal. Förutom att det felaktiga uttalet redan satt sig – så kallat fossiliserat uttal – så blir det förmodligen en ganska långtråkig lektion om man i det läget ska göra uttalsövningar. Ju mer erfarna eleverna blir inom sitt ämne, ju mer bör undervisningen övergå till eget ansvarstagande.

Sammantaget tycker jag att det finns fog för att säga att uttalsundervisning bör ske framförallt i början av en kurs. Dock kan man se det ur ett annat perspektiv. Nicklas Abrahamsson tar exempelvis upp fenomenet med en så kallad U-formad inlärning där L2-inläraren när det gäller uttal har ”en relativt liten andel fel i början, relativt stor felfrekvens efter en tids inlärning, och sedan återigen en minskande andel felaktiga former”. (Abrahamsson 2004) Detta talar för att man inom L2-undervisning inte bör släppa frågan om uttal efter en tids inlärning. Det behöver heller inte finnas någon motsättning mellan att arbeta med uttal både i början och i senare inlärningskedan, man kan mycket väl arbeta med båda delarna.

2.2.5 Strategi för i vilken ordning man lär ut olika saker inom uttal

Bannert menar att det finns två extremvarianter när det gäller hur man lägger upp uttalsundervisningen för nybörjare:

Den ena riktningen låter eleven inom loppet av några timmar konfronteras med svenskans alla ljud. Det sker gärna alldeles i början av kursen då alfabetet går igenom. Bortsett från den orimliga koncentrationen av uttalsnyheter har metoden också den bristen att den förbiser prosodin, som ju har stor betydelse för uttalet. Den andra riktningen låter eleven slippa undan alla bekymmer med uttalet. Vissa lärare försummar nämligen helt enkelt att behandla uttalet eller de undviker det medvetet av olika skäl. (Bannert 1994, sid 71)

Här har Bannert en poäng, nämligen att om man som lärare går igenom alfabetet under den första lektionen så konfronteras eleven med en lång rad av svårigheter av enskilda ljud, men man tränar inte den viktiga prosodin som ju kräver en längre fras. Andra sätt att medvetet eller omedvetet ta upp svåra saker kan vara att under den första lektionen läsa fraser som ”Yngve kommer från Jönköping” (-ng i Yngve, tje-ljud i köping).

3. Kursplaner för Sfi och svenska som andraspråk

Kursplanen för Sfi säger bland annat att ”Sfi är en kvalificerad språkutbildning som syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket”. (Kursplan för svenskundervisning för invandrare) Vidare sägs om Sfi att en elev med annat modersmål än svenska ska få lära sig och utveckla ett funktionellt andraspråk. Man tar också upp vikten av läs- och skrivinläring: ”Sfi syftar också till att ge vuxna invandrare som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter. En elev som inte är funktionellt literat eller har ett annat skriftsystem än det latinska alfabetet ska få läs- och skrivinläring inom ramen för sfi.” (ibid)

Finns uttal med i kursplanen? Ja, i viss mån i varje fall. Under rubriken *Målet för sfi är att eleven ska utveckla...* nämns bland annat ”ett gott uttal”. Men någon precisering av vad som menas med ”ett gott uttal” finns inte. Däremot talas det om vikten av exempelvis muntlig kommunikation:

Sfi karaktäriseras av att eleven utvecklar en kommunikativ språkförmåga. Detta innebär att kunna kommunicera såväl muntligt som skriftligt, utifrån sina behov. Eleven måste få kunskaper och färdigheter av olika slag för att kunna göra relevanta språkliga val i förhållande till den kommunikativa situationen. (Ur Skolverkets hemsida: Kursplan för svenska för invandrare, ej sidnumrerat)

Det som främst nämns i kursplanen när det gäller muntlig kommunikation är alltså att kunna kommunicera och alltså inte huruvida kommunikationen sker på bruten svenska eller inte. Att döma av kursplanen är alltså brytning inte ett problem, så länge det inte är till hinder för den kommunikativa förmågan.

Syftet med Svenska som andraspråk beskrivs i kursplanen på följande sätt:

Syftet med utbildningen i svenska som andraspråk är att eleverna ska nå en funktionell behärskning som är i nivå med den som elever med svenska som modersmål har. Ytterst är syftet att eleverna ska uppnå förstaspråksnivå i svenska. (Ur Skolverkets hemsida: Kursplanen för svenska som andraspråk, Grundskolan, ej sidnumrerat)

Eftersom syftet tycks vara att eleven ska uppnå motsvarande kunskap som elever med svenska som modersmål kan man möjligen tolka detta som att även uttalet ska vara på modersmålsnivå, eller åtminstone i närheten av modersmålsnivå. Dock nämns inget specifikt om uttal, mer än att det ingår ”uttal, grammatik, ordförråd, samtalsstruktur, och textstruktur samt att stödja den speciella inlärningsprocessen som det innebär att tillägna sig ett andraspråk”. (ibid) Under rubriken *Tal och samtal* nämns olika saker som att eleven ska ”kunna berätta om vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår”, ”kunna ge och ta emot muntliga instruktioner” och ”kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från egna och andras erfarenheter, texter och bilder genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och kommentarer”. (ibid)

Under rubriken *Nionde året* förtydligas däremot målet för uttal där det talas om att eleven ”aktivt och med tydligt uttal ska kunna delta i samtal och diskussioner, kunna sammanhängande muntligt återberätta något som eleven hört, läst, sett eller upplevt samt muntligt kunna redovisa ett arbete så att innehåller framgår och är begripligt”. (ibid) Här talas alltså om ett ”tydligt uttal”, dock utan någon precision om vad som är ett tydligt uttal.

Slutsatsen är att det inte finns någon klar precisering om vilken nivå för elevens uttal som gäller. Det som nämns är för Sfi ett ”gott uttal” och för Sv2 på grundskolenivå ”ett tydligt uttal”. Det sägs dock inget om huruvida ett brytningsfritt uttal är viktigt. Det sägs heller inget om vilka delar inom uttal man ska arbeta med, exempelvis prosodi, assimilationer, reduktioner eller vokaler och konsonanter. Det är därmed upp till den enskilde läraren att bedöma vad som menas med ett gott respektive tydligt uttal.

4. Resultatredovisning

4.1 Enkät-fråga 6: Hur mycket tid av din undervisning anser du att du lägger på att undervisa i uttal under en arbetsvecka?

Svarsalternativ	Resultat/utfall
Mindre än 30 minuter i veckan	2 st
Mellan 30 minuter och en timme i veckan	3 st
Mellan en timme och tre timmar i veckan	8 st
Mer än tre timmar i veckan.	0 st

4.1.1 Kommentar till fråga 6 om tid till uttalsundervisning

Av de tretton lärare som svarade på min enkät var det en majoritet, 8 lärare av 13, som svarade det näst högsta alternativet: mellan en timme och tre timmars uttalsundervisning i veckan. Om man driver tesen att uttalsundervisning kräver mycket tid kan man se det som positivt att majoriteten av lärarna valde det nästhögsta alternativet. Samtidigt kan man konstatera att ingen lärare valde det högsta alternativet på mer än tre timmar i veckan. Man kan fråga sig hur mycket 1-3 timmars uttalsövningar egentligen är. Om man tänker sig att det handlar om den första veckan för en nybörjargrupp inom Sfi så har de troligtvis mellan 10 timmar och 20 timmars schemalagd undervisning i svenska. Olle Kjellin driver en slags "extremvariant" där han förespråkar att nybörjargrupper under de första tre till fem veckorna enbart ska arbeta med uttal och särskilt talkörer: "Öva prosodi och övrigt uttal frenetiskt i början av en kurs (3-5 veckor) men bara på en *grund* motsvarande en helt liten textmängd. Då kommer den att kunna uttalas och memoreras 'perfekt' och utgöra en ovärderlig grund för hela den fortsatta språkinläringen." (Kjellin 2002)

Skulle man följa Kjellins råd borde man således ägna sig åt uttal under 10 till 20 timmar under en sådan nybörjarvecka. Man kan konstatera att ingen av lärarna som besvarat min enkät ägnar sig åt uttal mer än 3 timmar i veckan. Från Kjellins perspektiv kan man se det som att lärarna lägger mindre tid på uttal än vad som vore det optimala.

Samtidigt bör man kanske fråga sig om det är praktiskt möjligt att ägna varje lektionstimme åt uttalsövningar och talkörer i början av en kurs såsom Kjellin förespråkar.

I en av de personliga intervjuerna jag gjorde hade en Sfi-lärare deltagit i en kurs som Olle Kjellin hållit då han tagit upp just detta med att eleven enbart ska lära sig ett fåtal fraser utantill som de ska upprepa massor av gånger i talkörer. Den lärare jag intervjuat hade provat detta men tvingades snart ge upp eftersom

både hon och eleverna upplevde det som alldeles för tråkigt. (Sfi-lärare, intervju)

Slutsatsen blir att det i praktiken tycks vara svårt att lägga all tid (vilket skulle kunna innebära 10-20 timmar under en vecka) på rena uttalsövningar. Ingen av de tillfrågade lärarna har i sina svar angivit att de lägger mer tid än tre timmar i veckan åt uttal, inte ens under en uttalsintensiv period. Men man kan kanske tycka att 1-3 timmar är i underkant, i varje fall om man delar tesen att man bör ägna mycket tid åt uttal. Det är också tänkbart att man med rätt form av metodik, kunskap och intresse för uttalsövningar kan öka tiden för uttalsövningar utan att eleverna upplever det som tråkigt.

4.2 Fråga 7: Vilken prioritering har du när det gäller uttalsundervisning i jämförelse med andra moment som till exempel grammatik, läs- och skrivinlärning, ordkunskap eller fri muntlig framställan?

Svarsalternativ	Utfall/resultat
Uttalsundervisning är inte viktig i min undervisning	0
Uttalsundervisning är ganska viktig i min undervisning	2
Uttalsundervisning är viktig i min undervisning	4
Uttalsundervisning är mycket viktig i min undervisning	7

4.2.1 Kommentar till fråga 7 om prioritering av uttalsundervisning

Över hälften av enkätdeltagarna, 7 av 13, svarade att uttalsundervisning är mycket viktig i deras undervisning. Detta kan möjligen ses som en ganska hög siffra, jag hade personligen föreställt mig att uttal har en låg prioritet inom Sfi- och Sv2-undervisning. Man kan fråga sig om deltagarna i min undersökning av lärare i Sv2 och Sfi i vissa fall har ”skönmålat” sina svar och angivit högre prioritet av uttal än vad som egentligen är fallet. Några svarsdeltagare antyder detta i sina kommentarer:

Tycker som jag skrivit [att uttal är mycket viktigt, min kommentar], men lever inte upp till det! Den får lägre prioritet än jag egentligen önskar. (Lärare i Fbg 1-9, sv2)

Det är svårt att hitta tiden [till uttalsundervisning, min kommentar] när vi har många elever i gruppen. (Lärare i Fbg 1-9, sv2)

Borde jobba mer med det! [det = uttal, min kommentar] (Sfi-lärare)

Att det är svårt att få tid till uttalsundervisning när man har många elever i gruppen, som en lärare skriver, kan tyckas märkligt. Det finns många uttalsövningar som passar i stora grupper där man kan läsa i kör. Men en orsak kan vara att många lärare i Fbg 1-9 ofta ej har homogena grupper med elever som befinner sig på många olika nivåer. Några elever kanske talar flytande svenska medan andra är helt nybörjare. Det kan då bli svårt att ha uttalsövningar med hela gruppen. Inom Sfi har man i allmänhet möjlighet att dela in eleverna i olika klasser efter studiebakgrund och förutsättningar vilket gör att man har större möjlighet att ha homogena grupper.

En enkätdeltagare verkar dock vara extra motiverad att arbeta med uttal:

Det är grunden för att eleven ska kunna göra sig förstådd i tal och skrift. För stavningen och uttalet är det helt nödvändigt. (Lärare i Fbg, 1-3)

Flera lärare hade deltagit i Olle Kjellins uttalskurs och skrev om detta:

Har deltagit i Olle Kjellins uttalskurs och blev då väldigt inspirerad. Både över hur viktigt uttalet är men också över hur lätt och okomplicerat det är att öva uttal. Dessutom väldigt roligt och uppskattat av deltagarna. (Sfi-lärare)

Det är möjligt att jag hade fått ett annat utfall med personliga intervjuer eller med klassrumsobservationer. Men jag tycker ändå att det är intressant att se att över hälften av enkätdeltagarna uppger att de betraktar uttal som mycket viktigt.

4.3 Fråga 8: Hur viktigt anser du att det är att eleven lär sig ett relativt bra svenskt uttal, så pass bra att även om det finns en viss brytning så hindras inte kommunikation med infödda svenska?

Svarsalternativ	Utfall/resultat
Inte viktigt	0
Ganska viktigt	0
Viktigt	2
Mycket viktigt	11

4.4 Fråga 9: Hur viktigt anser du att det är att eleven lär sig ett mycket bra svenskt uttal, nästan utan brytning?

Svarsalternativ	Utfall/resultat
Inte viktigt	1
Ganska viktigt	3
Viktigt	5
Mycket viktigt	4

4.4.1 Kommentar till fråga 8 och 9 om brytning

Frågan om hur lärare ser på brytning är intressant. Jag hade en föreställning om att många Sfi- och Sv2 lärare inte ser brytning som ett stort problem och resultatet stöder väl i viss mån den teorin, även om jag nästan förväntat mig ett ännu större utfall av lärare som inte tycker att brytningsfritt uttal är viktigt. Nu har trots allt fyra lärare angivit att de ser brytningsfritt uttal som *mycket viktigt* och fem lärare ser det som *viktigt*. Men det är ändå en stor skillnad mot frågan om uttal som klarar kommunikation där samtliga lärare ser det som viktigt eller mycket viktigt att man kan kommunicera även om det finns brytning i språket.

Av de lärare som svarade det högsta alternativet på fråga 9, dvs att det är mycket viktigt att eleven lär sig ett mycket bra svenskt uttal nästan utan brytning, är samtliga Fbg lärare på grundskolan. Vid intervju med Fbg lärare på en grundskola i centrala Göteborg framhöll lärarna att eleverna på deras skola har en stor fördel genom att de efter en introduktionskurs i det svenska språket kan delta i undervisningen tillsammans med svenska elever. På så sätt lär de sig ofta tala svenska med ett mycket bra uttal. Sfi-elever är däremot hänvisade enbart till andra Sfi-elever vilket gör att de inte får någon naturlig kontakt med andra svenskar, förutom sina lärare. Dessutom anses det betydligt svårare och av vissa omöjligt att som vuxen lära sig ett nytt språk utan brytning. Det ska dock påpekas att på grundskolor i förorter saknas ofta möjligheten att träffa elever som har svenska som modersmål. En lärare i Fbg på grundskola i en förort menade att det är svårt att nå resultat när många av eleverna har annat modersmål än svenska.

Mycket svårt att nå resultat med uttalet när 99 % av skolans elever har annat modersmål än svenska. Alla talar mer eller mindre "förortssvenska", och språkliga förebilder finns endast bland personalen. (lärare Fbg)

Robert Banner skriver att "uttalsundervisningen för vuxna invandrare i Sverige kan inom nu gällande ramar inte syfta till ett helt korrekt uttal. Med detta menas ett uttal som svenska lyssnare accepterar som svenskt, om än inte ursprungligt. Däremot måste grundkravet för undervisningen vara att

invandraren lär sig uttala svenska på ett sådant sätt att svenska lyssnare har lätt att förstå vad han eller hon säger.(Bannert 1994)

Man kan fråga sig om det överhuvudtaget är möjligt att lära sig ett nytt språk utan brytning som vuxen. Flera Sfi-lärare menar att det inte är möjligt:

Det går inte att ta bort den [brytningen, min kommentar] (Sfi-lärare)

Brytning kan vara charmigt. Den kan vi aldrig ta bort på vuxna. (Sfi-lärare)

Brytning får ses som dialektalt. Svårt att komma så långt i språkutvecklingen att inte brytning finns. (Sfi-lärare)

Sent anlända elever kan ha svårt att lära sig svenska utan brytning. (Fbg lärare)

De Sfi-lärare jag intervjuade menade att man inte kan begära att en vuxen elev ska lära sig ett perfekt uttal utan brytning. Man menade att det är i princip omöjligt, och även om det gick att träna bort brytning skulle det ta för mycket tid. En lärare hade dock haft en iransk vuxen elev som var väldigt intresserad av att tala perfekt svenska. Genom att han lyssnade aktivt på svensk radio och tv, skaffade avancerade böcker om uttal och övade själv så lyckades han också få ett väldigt bra svenskt uttal. Men man ser honom som ett undantag. Rent generellt anser man att vissa elever helt enkelt är begåvade att lära sig bra uttal och "har språköra" medan andra saknar denna förmåga. (Personlig intervju, sfi-lärare)

Slutsatsen av fråga 8 och 9 om synen på brytning är att nästan samtliga ser det som mycket viktigt med ett bra svenskt uttal som gör det lätt att kommunicera men att det inte anses lika viktigt att tala utan brytning. Det är ändå relativt många lärare som svarat det nästhögsta svarsalternativet på uttal utan brytning: "viktigt" och endast en lärare som svarat "inte viktigt". Detta var för mig något oväntat eftersom jag föreställt mig att fler lärare skulle se det som "inte viktigt" med brytning.

4.5 Fråga 10: Vad använder du för material när du arbetar med uttalsundervisning?

Svarsalternativ	utfall/resultat / antal lärare
Uttalsövningar som finns i tryckta läromedel	10
Uttalsövningar från bandspelare eller CD-skivor	8
Data- och internetprogram	5
Språklaboratorium med bandspelare och/eller datorer där eleven kan spela in sin röst och läraren kan lyssna och kommentera	0
Egenproducerat material	5
Egna fria klassrumsövningar, t.ex. lärare och eleverna läser i kör, rytmövningar osv.	7

4.5.1 Kommentar till fråga 10

Här har varje lärare fått kryssa i flera alternativ om man använt många olika sätt. Teoretiskt sett skulle samtliga 13 lärare ha kunnat kryssa i alla alternativ vilket skulle gjort att varje alternativ kunde fått 13 svar vardera. Man kan konstatera att de flesta, 10 lärare av 13, har uppgivit att de använder tryckta läromedel i in undervisning medan endast 5 lärare använder sig av egenproducerat material. Det gör att många lärare blir beroende av innehållet i läromedlen vilket kan vara ett problem om man tänker sig att det finns brister i vissa läromedel. Nu har jag inte ambitionen att göra en analys av innehållet i de läromedel som finns på marknaden för Sv2undervisning, men om det skulle vara så att det finns brister i uttalsövningar för läromedel så är det inte säkert att detta korrigeras av den undervisande läraren.

Man kan också konstatera att ingen av dem som svarade använder sig av språklaboratorium vilket kan betyda att de ansvariga inte investerat i teknisk utrustning för uttalsundervisning. Det är också relativt få, 5 lärare av 13, som säger sig använda data- och internetprogram för uttalsövningar. Samtidigt kan man se det som positivt att man inte förlitar sig på tekniska lösningar när det gäller uttal utan låter det vara en sak som sköts bäst av en traditionell lärarledd lektion.

På den Sfi-skola jag besökte var man väldigt medvetna och kunniga om undervisningsmaterial. En lärare hade till exempel ansvar för ett välfyllt referensbibliotek där olika läromedel var sorterade efter nivåer som Alfabetisering, Nybörjare grundskolenivå, Nybörjare högskolenivå osv. Man hade såväl läromedel för undervisning som referenslitteratur om uttalsundervisning för lärarna, exempelvis av Olle Kjellin och Robert Bannert. Man hade däremot inget språklaboratorium.

4.6 Fråga 11: Vad använder du för läromedel när du arbetar med uttal?

Mål 1	3 st
+46	3 st
Rivstart	0 st
Så ska det låta	1 st
Skepp ohoj!	0 st
Annat	5 st

En kommentar är att *Mål 1*, *+46* och *Rivstart* främst är anpassade för vuxna invandrare. 5 st använde andra alternativ, exempelvis *Svenskbiten* som är lämpad för barn eller *Välkommen till Sverige*.

4.7 Fråga 12: Vilka typer av uttalsövningar arbetar du med?

Låta eleverna lyssna på fraser eller ord som de sedan får upprepa i kör

Aldrig: 1   Ibland: 3   Ofta: 6   Mycket ofta: 2

Låta eleven/eleverna lyssna på fraser eller ord som de sedan får upprepa enskilt

Aldrig: 0   Ibland: 5   Ofta: 4   Mycket ofta: 3

Högläsning där varje elev läser ett stycke ur en text (t.ex. stafettläsning) och där läraren kommenterar uttalet

Aldrig: 1   Ibland: 6   Ofta: 3   Mycket ofta: 1

Låta eleven lära sig fraser utantill, t.ex. ramsor eller dikter, och sedan upprepa många gånger tills uttalet är bra

Aldrig: 5   Ibland: 5   Ofta: 2   Mycket ofta: 0

Sång och musikövningar

Aldrig: 3   Ibland: 8   Ofta: 2   Mycket ofta: 0

Rytmövningar, t.ex. klappa stavelser i ord

Aldrig: 7   Ibland: 4   Ofta: 1   Mycket ofta: 0

Lyssna på uppläsning av ord eller text och sedan skriva diktamen

Aldrig: 1   Ibland: 6   Ofta: 5   Mycket ofta: 1

Lyssna på uppläsning av ord och sedan stryka under vilket ord som lästes upp (t.ex. accent 1 o 2: Polen – pålen)

Aldrig: 4   Ibland: 6   Ofta: 3   Mycket ofta: 1

Teoretisk genomgång där läraren förklarar och demonstrerar olika aspekter av uttal, t.ex. visar bilder och förklarar hur olika vokaler bildas i talorganen

Aldrig: 6   Ibland: 4   Ofta: 3   Mycket ofta: 0

Dataprogram där eleven till exempel får lyssna på en röst och säga efter

Aldrig: 3   Ibland: 8   Ofta: 2   Mycket ofta: 0

4.7.1   **Kommentar till fråga 12 om uttalsövningar och metodik**

Några lärare har inte kryssat i alla alternativ vilket gör att summan på varje alternativ inte alltid blir 13.

Man kan förstås fråga sig vad som är mycket ofta respektive ofta, ibland och aldrig. Här skulle förstås en observerande studie varit ett bra komplement.

Några intressanta saker är att en majoritet av de tillfrågade lärarna säger sig använda körläsning. Att läsa i kör är enligt många fonetiker ett oerhört bra sätt att öva uttal, kanske rent av den bästa metoden. Olle Kjellin beskriver körläsning på följande sätt:

”I kören utnyttjas hörselsinnets neurofysiologiska effekt på talorganen, och prosodin övas särskilt effektivt. Att sjunga en sång i kör är betydligt enklare än att sjunga solo. Speciellt om man är osäker på texten eller melodin. Och även om man är säker på melodin är det svårt för de flesta av oss att sjunga en annan stämma än kören – man dras nästan obönhörligen in i körens melodi. Det borde alltså inte vara särskilt förvånande att samma sak gäller för att tala i kör.” (Kjellin 2002) En annan fördel med körläsning är att alla kan vara med: ”Övning i kör medför också att de blyga och hämmade eleverna vågar klämma i ordentligt.” (ibid)

Utifrån synsättet att körläsning bör ha väldigt hög prioritet i uttalsundervisning kan man tycka att det är ett gott tecken att en majoritet säger sig använda körläsning i sin undervisning. Men kanske är det ändå något i underkant att endast två lärare har angett att de arbetar *mycket ofta* med körövningar. En lärare har till och med angivit det lägsta alternativet *aldrig*. En förklaring kan vara att det är en Fbg-lärare som angivit detta alternativ och i Fbg är det vanligt att man har små grupper. Ibland kan man till och med ha enskild undervisning med elever och då är det förstås omöjligt att ha körövningar. En annan sak är att på många grundskolor har eleverna musikundervisning med sina ordinarie klasser och får då förhoppningsvis sjunga svenska sånger i kör. Inom vuxen Sfi saknar man oftast denna möjlighet att kunna ha undervisning tillsammans med ”vanliga” elever.

Andra intressanta slutsatser är att en majoritet av lärarna säger sig använda högläsning av en text som metod, men endast en lärare använder sig av detta mycket ofta. När det gäller att låta eleven lära sig fraser utantill så har ungefär knappt hälften, fem lärare, svarat att de aldrig gör detta medan fem lärare säger sig göra detta ibland och två lärare ofta. Olle Kjellin tar upp tekniken att låta en elev lära sig ett antal fraser som ett bra sätt att öva uttal. Han bygger detta på att hörförståelsen fungerar extra effektiv om man vet vad som finns att höra:

En slutsats speciellt för språkinläringen är att en stor del av hörförståelsen hänger på om man vet vad det finns att höra, dvs. på förväntan. Det räcker inte att bara lyssna och analysera; det tar för lång tid. Man måste lyssna och kunna förutse, känna igen. Hjärnan är ett förutsägelseorgan, en spåmaskin. Förutse kan man lätt göra om man har en något så när levande 'lista' med kunskaper som skapar associationer. Ett enkelt sätt att åstadkomma detta är att med omfattande körövningar enligt metodiken i denna bok nöta in ett antal väl valda fraser, några dialoger, några barnramsor (som ofta är tydliga grammatikdrillar), och varför inte också några ramsor med t.ex. starka verbböjningar, så att eleverna kan dessa övningsobjekt utantill med både hörselminne och talmuskelminne kopplade till varandra och till ett högre kognitivt minne. (Kjellin 2002, sid 105)

Att lära in enskilda fraser kan alltså, om man ska följa Kjellin, vara ett effektivt sätt för att träna uttal. Kjellin menar alltså att körläsning är mycket effektivt. De sfi-lärare jag besökte menade också att körläsning är mycket bra för att öva uttal men att det finns risk att det blir långtråkigt för eleverna om man använder så mycket körläsning som Olle Kjellin förespråkar. (se även 8.1, tid)

4.8 Fråga 13: Vilka olika aspekter inom uttal arbetar du med?

Alternativ	Antal lärare
Att eleven ska lära sig uttala vokaler och konsonanter	13
Att eleven ska lära sig skillnaden mellan långa och korta vokaler: mat – matta	13
Förlängning av konsonant i ord som matta	7
Ordbetoning, t.ex. formel – formell	8
Vilket/vilka ord alternativt stavelse som ska betonas i en fras	11
Accent 1 o 2 (grav/akut accent)	2
Satsmelodi	10
Reduktioner	13
Assimilationer	3
Uttal av konsonant framför hårda respektive mjuka vokaler	12
Uttal av svåra konsonantljud: sju, stjärna, -ng-ljud osv	12

4.8.1   **Kommentar till fråga 13 om olika aspekter inom uttal**

I den här frågan fick varje lärare kryssa i så många alternativ man ville, teoretiskt skulle alltså samtliga alternativ fått 13 svar vardera. Man kan konstatera att alternativet att lära ut vokaler och konsonanter liksom lång och kort vokal är något som samtliga deltagare i enkäten gör. Det var heller kanske ingen stor överraskning, lång och kort vokal är något som de flesta svenskar känner till, även de som inte läst fonetik. Något mer överraskande var att samtliga 13 lärare även angivit att de lär ut reduktioner, dvs att man säger (Hur e de?) istället för Hur är det?

Robert Bannerts uttalsträd, som tidigare tagits upp, betecknar det svenska uttalssystemet som ett träd där det viktigaste – själva stammen – består av rytm och betoning, samt även melodi. De svarsalternativ som handlar om rytm och betoning är ordbetoning, ord som ska betonas i en fras och även förlängning av konsonant i ord med kort vokal. Att betona rätt ord i en fras har fått 11 svar av 13 vilket väl får ses som i linje med Bannerts prioriteringar. Att ordbetoning har fått 8 svar och förlängning av konsonant har ”bara” fått 7 svar, dvs det är färre lärare som ”följer Bannerts prioriteringar”. Som tidigare nämnts i kapitlet om teori så har Bosse Thorén skrivit om vikten av att tala om att förlänga antingen vokalen eller konsonanten, istället för att tala om lång och kort vokal.

De två sista alternativen, uttal av konsonantljud framför hårda och mjuka vokaler samt uttal av svåra konsonantljud, har fått 12 av 13 svar vardera. Det är alltså fler lärare som arbetar med att lära ut detta som enligt Bannert och flera andra ses som mindre viktigt än exempelvis ordbetoning.

Vid intervjun som jag gjorde på en sfi-skola menade man att just prosodin var det allra viktigaste och att om en elev inte lär sig rätt prosodi så är det svårt att förstå vad eleven säger. (Intervju, Sfi-lärare)

Endast två lärare har angivit att de lär ut accent 1 o 2. Detta är kanske inte det allra viktigaste inom uttal. Men att endast två lärare anger att de arbetar med accent 1 o 2 får ändå ses som negativt, likaså att endast tre lärare svarat att de arbetar med assimilationer.

4.9 Fråga 14: Vilka aspekter av uttal tycker du är viktigt?

Svarsalternativ	Antal lärare
Att eleven ska lära sig uttala vokaler och konsonanter	12
Att eleven ska lära sig skillnaden mellan långa och korta vokaler	13
Att eleven ska kunna förlänga konsonanten i ord som: matta	6
Vilket/vilka ord alternativt stavelse som ska betonas i en fras	13
Accent 1 o 2	3
Satsmelodi	8
Reduktioner	11
Assimilationer	2
Uttal av konsonanter framför hårda respektive mjuka vokaler: kol – kil	11
Uttal av svåra konsonantljud: stjärna, sju, -ng-ljud osv	10

4.9.1 Kommentar till fråga 14 om vilka aspekter som är viktigt

Utfallet i den här frågan följer i stort sett resultaten från fråga 13, även om det generellt sett är något färre antal lärare som svarat på de olika alternativen. Exempelvis är det 10 lärare som i fråga 13 svarat att de arbetat med satsmelodi men 8 lärare som i fråga 14 svarat att de tycker att satsmelodi är viktigt. Man kan knappast dra några slutsatser på så knappa underlag. Hade man haft ett större statistiskt underlag skulle man kunna fundera på om det är så att man ibland gör vissa övningar av slentrian trots att man egentligen inte ser det som viktigt.

Det omvända förhållandet finns också, exempelvis har samtliga 13 lärare svarat att de ser vilket ord som ska betonas i en fras som viktigt, medan endast 11 lärare svarat att de arbetar med detta. Det skulle kunna tolkas som att man vill arbeta med detta men uppenbarligen inte har tid eller möjlighet till det på lektionerna. Men underlaget är enligt min mening för litet för att kunna dra sådana slutsatser, det kan lika gärna vara tillfälligheter som gör att det skiljer på två lärare i de två frågorna. När det gäller alternativet ”att eleven ska lära sig uttala vokaler och konsonanter” så har endast 12 lärare svarat ja i fråga 14, här kan man fråga sig om den lärare som ”saknas” helt enkelt har missat att fylla i detta alternativ. Det är ganska osannolikt att man som lärare inte ser vokaler och konsonanter som viktigt.

Flera lärare skrev i sina kommentarer att prosodin är viktigast:

Prosodin – viktigast, speciellt i början, men om någon inte får en enda konsonant eller ljud rätt får man jobba med det parallellt, företrädesvis enskilt eller i liten grupp. (sfi-lärare)

Prosodi – viktigt. Rätt prosodi – god förståelse. (sfi-lärare)

4.10 Fråga 15: Har du någon strategi för när och hur du arbetar med uttal?

Svarsalternativ	Antal lärare
Jag arbetar främst med uttal i början av en kurs när eleven är nybörjare	6
Jag försöker få eleven att lära sig uttal så tidigt som möjligt	7
Jag arbetar inte så mycket med uttal i början utan har andra övningar, t.ex. skrivövningar och tar upp uttal senare	1
Jag arbetar alltid med uttal när det behövs oavsett elevens nivå	12
Jag har särskilda pass där vi bara tränar uttal	6
Jag har inga särskilda uttalspass utan tar spontant upp uttalsfrågor i den dagliga undervisningen	9
Jag spelar in elevens uttal på band för att notera vad som behöver förbättras	1
Jag har en kontrastiv strategi där jag utgår från uttalsreglerna i elevens modersmål för att hjälpa eleven att få ett bra svenskt uttal	4

4.10.1 Kommentar till fråga 15 om strategi för att arbeta med uttal

Man kan konstatera att endast 6 av 13 lärare har angivit att de ägnar sig åt uttal i början av kursen. Det kan vara så att man i början till exempel delar ut mycket skriftligt material och låter eleverna arbeta för sig själva. Å andra sidan är det bara en lärare som angivit att han eller hon inte arbetar med uttal i början, dvs. majoriteten säger sig arbeta med uttal i början vilket förstås är klart positivt. En klar majoritet har också angivit att de alltid arbetar med uttal.

Värt att notera är att endast fyra lärare angivit att de har en kontrastiv strategi och en endast en lärare spelar in elevens uttal på band. Det sista kan kanske ses som något av överkurs, dock borde kunskapen och värdet av bandinspelning vara känt hos de flesta lärare som läst svenska som andraspråk och stött på Robert Banners bok som ju bygger på en sådan metod. En förklaring kan vara att man helt enkelt inte har tid. Sfi-skolan som jag besökte såg det som

ett problem att man numera har stora klasser med 20-25 elever. Det är då svårt att exempelvis spela in elever på band liksom att ha individuell uttalsträning.

4.11 Fråga 16: Har du någon strategi för att korrigera/rätta en elev som läser fel/uttalar fel?

Svarsalternativ	Antal lärare
Jag brukar inte rätta en elev som läser fel/uttalar fel	0
Jag brukar rätta en elev som läser fel genom att jag säger det rätta uttalet och låter sedan eleven läsa efter flera gånger tills han/hon läser rätt	11

4.11.1 Kommentar till fråga 16 om att korrigera/rätta en elev som läser fel

Jag hade föreställt mig att många lärare undviker att rätta en elev som läser fel. Jag blev därför ganska förvånad över att elva lärare av tretton angivit att de brukar rätta en elev som läser fel och att ingen angivit det första svarsalternativet att aldrig rätta en elev. De två lärare som inte hade angivit något svar hade istället lämnat skriftliga kommentarer:

Jag säger det rätta men påpekar inte att eleven gjort fel. (SFI-lärare)

Beror på. Säger om ordet/frasen om hela gruppen säger det, och jag hör att någon säger fel. Alla repeterar. (SFI-lärare)

Det här var för övrigt den fråga som fått flest skriftliga kommentarer vilka följer här:

Det måste ske på ett sätt som inte gör deltagaren spänd och nervös. Lekfullt men seriöst. (SFI-lärare)

Jag låter eleven själv välja mellan att uttala en av ett antal givna, t.ex. vokaler. Jag och övriga elever anger den vokal vi hör att eleven uttalar. Om fel återupprepar eleven tills vi hör det han/hon vill att vi ska höra. (SFI-lärare)

Om det är en elev som har extremt svårt för uttalet tar jag det lugnt och försöker få eleven att våga läsa först. (Fbg, sv2 lärare)

Jag säger det rätta men påpekar inte att eleven gjort fel. (SFI-lärare)

En lärare hade för övrigt angivit alternativet att rätta eleven men strukit över frasen "flera gånger tills han/hon läser rätt".

Det här visar enligt min mening att det är svårt att svara kategoriskt med ja eller nej på frågan om huruvida det är "rätt att rätta". Det är en balansgång mellan att å ena sidan se till att eleven ska få veta om han eller hon uttalar något fel och å andra sidan att inte få eleven att bli rädd för att säga fel. Sunt förnuft får råda helt enkelt, och de intervjuade lärarnas kommentarer visar att de har en tyst kunskap kring denna fråga.

4.12 Fråga 17: Har du någon strategi för i vilken ordning du lär ut uttal när det gäller nybörjare?

Jag undviker att ta upp sådant som kan vara svårt i början genom att jag till exempel anpassar mitt material så att jag endast arbetar med ord och fraser som är enkla att uttala.

4 lärare

Jag tar upp många olika aspekter av uttal direkt, t.ex. samtliga vokaler och konsonanter, ibland även svåra saker som sje-ljud eller accent 1 o 2.

2 lärare

Jag försöker koncentrera min uttalsundervisning i början till det som är enkelt och/eller det jag tycker är viktigast, men jag undviker inte helt och hållet sådant som är svårt att uttala.

7 lärare

4.12.1 Kommentar till fråga 17 om i vilken ordning man lär ut uttal

I min enkät har fyra lärare svarat att de har en strategi som går ut på att undvika svårigheter. Det kan finnas många poänger i detta. Samtidigt kan det finnas en risk att man går till överdrift, och kanske hela tiden väljer extremt "lätta" exempel. Det kan betyda att man enbart använder ord som bara innehåller en konsonant + en vokal i följd (Eva, Bo, sova, mat, ja) Det kan också innebära att man undviker ord med till exempel två olika konsonanter i följd som "kompis" eller "grön".

Syftet är vällovligt, men samtidigt är det här ord som är vanliga och som eleven kan ha behov av att få höra på ett tidigt stadium. Det kan också finnas elever som har behov av att gå snabbare fram och kanske vill höra lite svårare exempel.

Merparten av lärarna, 7 st, har angivit att de använder en mellanvariant där de anpassar materialet så att det inte innehåller onödiga svårigheter men att de samtidigt inte undviker svårare saker.

I denna fråga, liksom många andra, skulle det vara värdefullt med andra typer av undersökningar, exempelvis observerande studier. Det är möjligt att man som lärare inte är medveten om att man utsätter elever för onödiga svårigheter genom att till exempel gå igenom alfabetet tidigt i en kurs.

5. Avslutande diskussion

Jag har i min undersökning försökt visa hur situationen ser ut när det gäller uttalsundervisning inom Sfi och svenska som andraspråk. Till att börja med kan man konstatera att kursplanen för Sfi respektive svenska som andraspråk för grundskola inte ger några klara direktiv om hur uttalsundervisning ska bedrivas. Skolan läroplaner är heller inte inriktade på att tala om hur läraren ska bedriva sin undervisning utan snarare att klargöra olika mål som ska uppfyllas. Det är sedan upp till läraren att organisera undervisningen så att målen uppfylls.

När det gäller uttal så talas det i kursplanerna om att eleven ska uppnå ”ett gott uttal” för Sfi och ”ett tydligt uttal” för Sv2 på grundskolenivå. Däremot nämns inget om vikten av exempelvis ett brytningsfritt uttal. Man kan misstänka att uttal har en låg prioritet hos lärarkåren då det inte finns några tydliga mål i kursplanerna. Samtidigt finns det tecken på att intresset för uttal ökat de senaste åren. Redan 1994 när Robert Banners bok kom ut skrev Bannert att det finns ”ett tilltagande fonetiskt och pedagogiskt intresse i svenskt uttal”. (Bannert 1994) Flera intressanta böcker om uttal har också kommit ut under 00-talet, exempelvis av Olle Kjellin och Bosse Thorén som även ger kurser och föreläsningar i uttalspedagogik för lärare.

I min undersökning framkommer det bland annat att uttal har hög prioritet hos de lärarna jag intervjuat. 7 av 13 lärare i undersökningen anser att uttalsundervisning är mycket viktigt, 4 ser uttalsundervisning som viktigt medan 2 lärare ”bara” ser uttal som ganska viktigt. Ingen av lärarna har angivit att uttal inte är viktigt i undervisningen. Det var för mig något överraskande eftersom jag förväntat mig att uttal hade lägre prioritet inom undervisningen. Möjligen kan deltagarna i undersökningen ha överdrivit sina svar, en lärare har till exempel skrivit kommentaren att hon angivit att uttal är mycket viktigt men att hon inte lever upp till det. Det vore intressant att komplettera enkäten med ytterligare djupintervjuer.

Undersökningen visar också att det är betydligt fler lärare som anser att det är viktigare att eleven lär sig ett *relativt bra uttal* än att eleven lär sig *ett mycket bra svenskt uttal utan brytning*. Det här ligger i linje med vad jag hade förväntat mig, nämligen att ett brytningsfritt uttal inte har hög prioritet inom Sfi och sv2.

När det gäller frågan om hur mycket tid man avsätter på uttalsundervisning så har majoriteten angivit att de lägger mellan en timme och tre timmar i veckan. Ingen har angivit att de lägger mer än tre timmar i veckan åt uttal, inte heller om det handlar om en ”uttalstung” vecka. Detta är mindre tid än vad som skulle kunna vara optimalt om man utgår från exempelvis Olle Kjellins tankar om att all nybörjarundervisning ska bestå av uttalsövningar. Min uppfattning är dock att det är svårt att rent praktiskt ägna all tid åt uttal; eleverna skulle förmodligen uppleva det som tråkigt. Det är dock tänkbart att med rätt

metodik, kunskap och intresse för uttal skulle man kunna ägna betydligt större tid än tre timmar i veckan åt uttal.

Med tanke på att körläsning ses som en mycket bra uttalsövning av exempelvis Kjellin är det något färre lärare än vad jag förväntat mig som angivit att de arbetar ofta eller mycket ofta med detta: två lärare har angivit att de arbetar med körläsning *mycket ofta* och sex lärare att de arbetar *ofta* med körläsning. Kjellin förespråkar även att låta eleven lära sig ett fåtal fraser utantill som de sedan får upprepa många gånger tills uttalet är bra. Här är det endast två lärare som angivit att de arbetar med detta *ofta* och ingen som angivit *mycket ofta*.

När det gäller vad man arbetar med inom uttal så är det fler lärare som ägnar sig åt "traditionella" uttalsaspekter som att lära ut vokaler, konsonanter och svåra konsonantljud än vissa delar inom prosodi som förlängning av konsonant eller ordbetoning. Å andra sidan är det en klar majoritet som arbetar med och ser det som viktigt med satsmelodi samt vilket ord som ska betonas i en fras. Med andra ord är det en klar majoritet som arbetar med de viktigaste aspekterna inom prosodi (själva "stammen" på Bannerts uttalsträd). Naturligtvis krävs det ett större statistiskt urval för att kunna säga att svaren i min enkät är representativa för lärarkåren i stort. Men jag tycker i varje fall att vissa intressanta svar framkommit i min undersökning. Avslutningsvis tycker jag att undersökningen visar att uttal har en relativt hög prioritet inom Sfi och svenska som andraspråksundervisning och att det finns ett stort intresse för uttalsfrågor hos lärarna.

Referenser

Statistiskt insamlingsmaterial

Enkätundersökning om uttalsundervisning i Svenska som andraspråk och Sfi, Projektarbete, Björn Fleischmann, 2009-09-15

Enskild intervju och besök vid grundskola i centrala Göteborg 2009-09-15 samt gymnasieskola i Borås 2009-09-17

Litteratur

Abrahamsson, Nicklas, 2004, Fonologiska aspekter på andraspråksinläring och svenska som andraspråk. I: Hyltenstam, Kenneth / Lindberg, Inger (red). *Svenska som andraspråk – forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, 2004. sid 87-88, 103

Althén, Anette & Ballardini, Kerstin & Stjärnlöf, Sune & Viberg, Åke, 2008 *Mål 1*, Stockholm: Natur & Kultur

Bannert, Robert, 1994, *På väg mot svenskt uttal*, Stockholm, Studentlitteratur, sid 9, 60, 71, 93,

Boyd, Sally, 2004, Utländska lärare i Sverige – attityder till brytning. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger, *Svenska som andraspråk – forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. sid 425

Forshage, Patrik, 2001, Kursplanen i svenska som andraspråk ur elevperspektiv, efter Nunan 1989. I: *Att undervisa elever med svenska som andraspråk*, Stockholm: Liber Distribution. sid 47

Gull, Maria & Klintenberg, Britt, 2004, +46, 2004, Liber

Kjellin, Olle, 2002, *Uttalet Språket och Hjärnan – Teori och metodik för språkundervisningen*, Lund: Hallgren och Fallgren Studieförlag AB, sid 19, 42, 105, 132 – 144

Levy Scherrer, Paula & Lindemalm, Karl, 2007, *Rivstart A1+A2*, Stockholm, Natur & Kultur

Stroud, Christopher, 2004, Halvspråkighet och rinkebysvenska som språkideologiska begrepp. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red). *Svenska som andraspråk – forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. sid 340

Thorén, Bosse, 1998, *Betoningshandboken*, BT Bättre Svenska, sid 2-5

Föreläsning och stencilmaterial från konferens för utländska lektorer i svenska, Tjörn, augusti 2008

Bosse Thorén, Uttalsmetodik, 2005, stencil

Tidningsartikel

Maciej Zaremba, I väntan på Sverige: Mät din snorre, Dagens Nyheter, 090303

Kursplaner (från www.skolverket.se)

Kursplan för svenskundervisning för invandrare, 2009

Kursplan för Svenska som andraspråk, grundskola, 2009

Enkätundersökning om uttalsundervisning i Svenska som andraspråk och Sfi

Det här är en undersökning som görs på Göteborgs universitet. Observera att det är helt frivilligt att delta i undersökningen, man behöver heller inte svara på alla frågor om man inte vill. Hoppa i så fall bara över frågan. Man kan också vara anonym genom att helt enkelt inte skriva sitt namn. Däremot bör det stå vilken skola man jobbar på och vilken nivå man undervisar på.

Tack för din hjälp!
Björn Fleischmann

1. Namn:.....(ej obligatoriskt)

2. Skola: .....

3. Nivå/utbildningsform: .....

4. Arbetar du...

Heltid

Deltid

5. Är du behörig lärare i Sv2 (dvs lärarexamen samt minst 20 poäng i Sv2)

Ja

Nej

6. Hur mycket tid av din undervisning anser du att du lägger på att undervisa i uttal under en arbetsvecka?

(Kommentar 1: Med undervisning i uttal menas alla slags övningar som syftar till att eleven ska öva sin förmåga att uttrycka sig på ett sätt som följer det svenska språkets fonetiska mönster, beträffande prosodi, vokalljud, reduktioner, melodi osv. Fri muntlig framställning som att till exempel låta eleven prata ostört för att öva upp förmågan att prata flytande räknas däremot inte som uttalsundervisning i den här undersökningen.)

(Kommentar 2: Det kan vara så att man under en viss period har mycket uttalsundervisning medan man under andra perioder arbetar mindre med uttal. Utgå i så fall från en vecka när du anser att du arbetar mycket med uttal och försök sedan bedöma hur mycket tid du lägger på uttal under en sådan vecka.)

Mindre än 30 minuter i veckan

Mellan 30 minuter och en timme i veckan

Mellan en timme och tre timmar i veckan

Mer än tre timmar i veckan

Kommentar: .....

7. Vilken prioritering har du när det gäller uttalsundervisning i jämförelse med andra moment som till exempel grammatik, läs- och skrivinläring, ordkunskap eller fri muntlig framställan?

Uttalsundervisning är inte viktigt i min undervisning

Uttalsundervisning är ganska viktigt i min undervisning

Uttalsundervisning är viktigt i min undervisning

Uttalsundervisning är mycket viktigt i min undervisning

Kommentar:.....

.....

8. Hur viktigt anser du att det är att eleven lär sig ett relativt bra svenskt uttal, så pass bra att även om det finns en viss brytning så hindras inte kommunikation med infödda svenskar?

Inte viktigt   Ganska viktigt   Viktigt   Mycket viktigt

Kommentar:.....
.....

9. Hur viktigt anser du att det är att eleven lär sig ett mycket bra svenskt uttal, nästan utan brytning?

Inte viktigt   Ganska viktigt   Viktigt   Mycket viktigt

Kommentar:.....
.....

10. Vad använder du för material när du arbetar med uttalsundervisning?

(du kan kryssa i flera alternativ)

Uttalsövningar som finns i tryckta läromedel

Uttalsövningar från bandspelare eller CD-skivor

Data- och internetprogram

Språklaboratorium med bandspelare och/eller datorer där eleven kan spela in sin röst och läraren kan lyssna och kommentera

Egenproducerat material

Egna fria klassrumsövningar, t.ex. läraren och eleverna läser i kör, rytmövningar osv.

Annat: .....

11. Vad använder du för läromedel när du arbetar med uttal?

Mål 1

+ 46

Rivstart

Så ska det låta

Skepp ohoj!

Annat.....
.....

12. Vilka typer av uttalsövningar arbetar du med?

(Kommentar: Om det är så att du arbetar mer med uttal under vissa perioder så kan du utgå från en sådan "uttalstung" period när du besvarar den här frågan.)

Låta eleverna lyssna på fraser eller ord som de sedan får upprepa i kör

Aldrig   Ibland   Ofta   Mycket ofta

Låta eleven/eleverna lyssna på fraser eller ord som de sedan får upprepa enskilt

Aldrig   Ibland   Ofta   Mycket ofta

Högläsning där varje elev läser ett stycke ur en text (t.ex. stafettläsning) och där läraren kommenterar uttalet

Aldrig   Ibland   Ofta   Mycket ofta

Låta eleven lära sig fraser utantill, t.ex. ramsor eller dikter, och sedan upprepa många gånger tills uttalet är bra

Aldrig   Ibland   Ofta   Mycket ofta

Sång och musikövningar

Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

Rytmövningar, t.ex. klappa stavelser i ord

Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

Lyssna på uppläsning av ord eller text och sedan skriva diktamen

Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

Lyssna på uppläsning av ord och sedan stryka under vilket ord som lästes upp (t.ex. accent 1 o 2: Polen - pålen)

Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

Teoretisk genomgång där läraren förklarar och demonstrerar olika aspekter av uttal, t.ex. visar bilder och förklarar hur olika vokaler bildas i talorganen

Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

Dataprogram där eleven till exempel får lyssna på en röst och säga efter

Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

Andra övningar:

.....
Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

.....
Aldrig Ibland Ofta Mycket ofta

Övriga

kommentarer:

.....
.....
.....

13. Vilka aspekter inom uttal arbetar du med? (Kryssa i de alternativ som du brukar arbeta aktivt med när du arbetar med uttal, hoppa över det du inte brukar arbeta med)

Att eleven ska lära sig uttala vokaler och konsonanter

Att eleven ska lära sig skillnaden mellan långa och korta vokaler: mat - matta

Förlängning av konsonant i ord som matta (lång konsonant)

Ordbetoning, t.ex. formel – formell

Vilket/vilka ord alternativ stavelse som ska betonas i en fras (Han är sjuk.)

Accent 1 o 2 (grav / akut accent) i enskilda ord, t.ex. Polen –pålen

Satsmelodi i en längre sats

Reduktioner, t.e.x Vad gör du? = Va gö du?

Assimilationer, t.e.x: en bil = em bil

Uttal av konsonanter framför hårda respektive mjuka vokaler, t.ex. kol - kil

Uttal av svåra konsonantljud, t.ex. stjärna, sju, tjugo, -ng-ljud osv

Annat: .....

.....

.....

Övriga

kommentarer:

.....
.....
.....

14. Vilka aspekter av uttal tycker du är viktigt? (kryssa i det som du anser är viktigt, hoppa över det som du inte tycker är viktigt)

- Att eleven ska lära sig uttala vokaler och konsonanter
- Att eleven ska lära sig skillnaden mellan långa och korta vokaler: mat - mätta
- Att eleven ska kunna förlänga konsonanten i ord som: matta
- Vilket/vilka ord alternativ stavelse som ska betonas i en fras, t.ex. Han är sjuk.
- Accent 1 o 2 (grav / akut accent) i enskilda ord, tex. Polen – pålen
- Satsmelodi i en längre sats
- Reduktioner, t.e.x: Vad gör du? = Va gö du?
- Assimilationer, t.e.x: en banan = em banan
- Uttal av konsonanter framför hårda respektive mjuka vokaler, t.ex. kol – kil, gata - ge
- Uttal av svåra konsonantljud, t.ex. stjärna, sju, tjock, -ng-ljud osv
- Annat: .....
- .....
- .....

13. Har du någon strategi för när och hur du arbetar med uttal? (du kan kryssa i flera alternativ)

- Jag arbetar främst med uttal i början av en kurs när eleven är nybörjare/nyanländ
- Jag försöker få eleven att lära sig det svenska uttalet så tidigt som möjligt så att han/hon inte behöver träna på uttal i senare faser
- Jag arbetar inte så mycket med uttal i början med nyanlända elever/nybörjare utan har andra övningar, t.ex. skrivövningar och arbetar med elevens uttal i en senare fas
- Jag arbetar alltid med uttal när det behövs oavsett elevens nivå
- Jag har särskilda pass där vi bara tränar uttal
- Jag har inga särskilda uttalspass utan tar spontant upp uttalsfrågor i den dagliga undervisningen
- Jag spelar in elevens uttal på band för att notera vad som behöver förbättras
- Jag har en kontrastiv strategi där jag utgår från uttalsreglerna i elevens modersmål för att hjälpa eleven att få ett bra svenskt uttal

Övriga

kommentarer:

.....
.....

15. Har du någon strategi för att korrigera/rätta en elev som läser fel/uttalar fel?

- Jag brukar inte rätta en elev som läser fel/uttalar fel
- Jag brukar rätta en elev som läser fel genom att jag säger det rätta uttalet och låter sedan eleven läsa efter flera gånger tills han/hon läser rätt
- Kommentar:

.....
.....
.....

16. Har du någon strategi för i vilken ordning du lär ut uttal när det gäller nybörjare?

Jag undviker att ta upp sådant som kan vara svårt i början genom att jag till exempel anpassar mitt material så att jag endast arbetar med ord och fraser som är enkla att uttala

Jag tar upp många olika aspekter av uttal direkt, t.ex. samtliga vokaler och konsonanter, ibland även svåra saker som sje-ljud eller accent 1 o 2

Jag försöker koncentrera min uttalsundervisning i början till det som är enkelt och/eller det jag tycker är viktigast, men jag undviker inte helt och hållet sådant som är svårt att uttala

Kommentar:

.....
.....

17. Till sist har du här möjlighet att ge några avslutande kommentarer!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tack för din medverkan!

